

MIRA MIHELICH IN LJUBLJANA: AVTOBIOGRAFIJA *URE MOJIH DNI* KOT PRIČEVANJE O PRED- IN POVOJNEM MEŠČANSKEM LITERARNEM ŽIVLJENJU V LJUBLJANI¹

Delo Mire Mihelič opredeljuje predvsem romanopisje, v okviru tega pa družinska kronika iz meščanskega okolja. Znano je, da je avtorica v svoja literarna dela vključevala avtobiografske prvine, v večini pa je prepoznavna Ljubljana. Podobe le-te niso omejene le na zunanja prizorišča in slike, temveč je na njihovem ozadju dobro razvidno tudi posebno pred- in povojno literarno življenje v tem mestu. O njem piše Miheličeva v avtobiografiji *Ure mojih dni*, ki je obenem ena redkih avtobiografij slovenske književnice v drugi polovici 20. stoletja.

Ključne besede: avtobiografija, meščansko pred- in povojno literarno življenje v Ljubljani, literarni sopotniki in sopotnice, literarni salon, ženska perspektiva

Ljubljančanka, pisateljica Mira Mihelič (1912–1985), je bila že za časa svojega življenja znana in priznana slovenska literarna ustvarjalka. Pisala je izvirno prozo, dramska besedila, dela za mladino, veliko pa je tudi prevajala. V sobesedilu slovenske proze, ki se je razvijala v času po drugi svetovni vojni, ostaja njeno delo tudi v sodobnem času še vedno živo in aktualno. O vlogi njene proze sem sama že pisala v svoji knjigi *Pišejo ženske drugače?* (1995), v kateri sem analizirala razvoj slovenskega ženskega proznega ustvarjanja, s poudarkom na nekaterih najvidnejših delih zlasti po drugi svetovni vojni. Leta 2000 pa je Slovenski center PEN priredil najprej simpozij, nato pa izdal še zbornik, posvečen literarnemu delu Mire Mihelič, z naslovom po enem njenih del, namreč *Mavrica nad zapuščino* (2000). V njem je na koncu objavljena avtoričina bibliografija, ki priča, da

---

¹ Članek je bil kot referat predstavljen na mednarodnem simpoziju *Prispevek žensk Ljubljani – obogatena topografija prestolnice*, 23. 9. 2009 v Prešernovi dvorani SAZU.

je kljub splošnemu poznavanju literarno in prevajalsko delo Mire Mihelič vendar še neraziskan otok, ki lahko ob ponovnem pretresu tako strokovni kot tudi znanstveni javnosti ponudi še marsikaj vznemirljivega. Pesnik Marko Kravos je na omenjenem simpoziju poudaril, da je Mira Mihelič ogromno naredila za Društvo slovenskih pisateljev ter za Slovenski center PEN, obema pa je kot doslej edina ženska tudi predsedovala. Kravos je zapisal:

Svoboda izražanja, samozavestno nastopanje ustvarjalcev v odnosu do politične in oblastniške sfere glede temeljnih človeških pravic, prebivanje slovenske književnosti v svet in prevetritev domačega ozračja s stiki in z deli iz bližnjega in daljnjegega sosledstva so pridobitve, za katere je Mira Mihelič med leti 1960-1980 marsikdaj orala ledino. (Kravos 2000: 7.)

Kravos je poudaril njeno skrb za zamejstvo in zdomstvo, za literarna dela torej, ki so nastajala tudi izven slovenskega, tedaj z državnimi mejami še dokaj zaprtega prostora. Omenil pa je še njeno sproščeno in kultivirano nastopanje, posebne vrste šarm, ter tako dodal kanček spomina tistih, ki so avtorico osebno poznali.

Univerzitetna profesorica Helga Glušič, ki je o Miheličevi večkrat pisala in predavala študentom na ljubljanski slovenistiki, je v zborniku poudarila, da literarno delo Mire Mihelič opredeljuje predvsem romanopisje, v okviru tega pa družinska kronika iz meščanskega okolja (Glušič 2000: 11). Znano je, da si je Miheličeva prav zaradi tega že zgodaj prislužila krivično in v marsičem podcenjevalno oznako, da je njena proza »meščanska« in »ženska«. Ta diskvalifikacija jo je spremljala domala vse življenje, brez posebne natančnosti pa jo zlahka najdemo tudi v nekaterih slovenskih literarnih zgodovinah. Novejši raziskovalci literarnega dela pisateljice Miheličeve smo to oznako večkrat ovrgli, kajti nenazadnje lahko tudi del proze nekaterih drugih slovenskih avtorjev označimo za meščansko npr. del opusa Andreja Hienga (roman Čudežni Feliks), Vladimirja Bartola, Marjana Rožanca, Vitomila Zupana in še cele množice drugih, a res je, da so dela nastala oz. izšla v drugem času ter da jih ni napisala – ženska. V tem pa, namreč v neki posebni obliki vzvišene vnemarnosti v odnosu do avtoričinega dela, je bila dolgo glavna težava. Toda to je že druga, čeravno ne tako nepomembna zgodba.

Znano je, da je pisateljica Mira Mihelič v svoja literarna dela vključevala avtobiografske prvine. O tem je obširno pisala tudi Irena Novak Popov v študiji *Štiri ženske avtobiografije*, ki je leta 2008 izšla v dvojni številki *Jezika in slovstva*, posvečeni prav avtobiografskemu pisanju na Slovenskem. V večini pisateljicinih del je prepoznavna Ljubljana, ki jo je Matjaž Kmecl označil kot »aksiom« v njenem pripovedništvu. Po drugi strani pa, je zapisal, je »njena literarna geografija spet toliko osamosvojena, da nepoznavanje Ljubljane z ničimer ne omejuje in ne moti bralčeve imaginacije.« (Kmecl 2000: 35–36). Dogajanja se odvijajo predvsem v notranjih prostorih meščanskih vil, klubov, gostinskih lokalov in gledališča, redko se prenesejo na mestne ulice, če pa že, so poimensko zarisane samo nekatere, na primer Kongresni trg, pomembno vlogo igrajo mostovi čez Ljubljnico, omenjen

je grajski hrib s svojimi potmi, Aškerčeva cesta in podobno. Ljubljana v prozi Mire Mihelič ni krajinska, temveč deluje kot »antropogeni pejzaž«, piše Kmecl (prav tam). V tem mestu lahko na ozadju vsega zapisanega opazujemo dozorevanje mladega dekleta v zrelo žensko, dobro razviden pa je lok, ki zarisuje predvojno, medvojno in prva leta povojnega življenja v Ljubljani. Na njegovem obodu se sprva vzpenja, nato pa nezadržno propada sijaj meščanske družine in njenih protagonistov.

Mira Mihelič je doraščala v Splitu, Zagrebu in Ljubljani, vmes je preživela še nekaj otroških let v delavskih Trbovljah, a nobeno okolje ni iz njenega literarnega dela tako dobro razvidno kot prav Ljubljana. Ko se je preselila v Ljubljano, je bila deležna značilne meščanske vzgoje za dekleta iz premožnejših družin, obiskovala je realno gimnazijo ter privatni pouk tujih jezikov, s katerimi si je, potem ko je družinsko premoženje skopnelo, po vojni pričevala služiti kruh. K znanju tujih jezikov, ki so ji pozneje koristili pri prevajalskem delu, je pripomoglo še njeno šolanje v Švici, prav tako v šoli za bogatejša meščanska dekleta. Njen oče se je izobrazil na Dunaju, na eksportni akademiji, tuje jezike je prav tako obvladal, na Dunaju pa se je pred vojno šolala tudi njena mati, ki je bila operna pevka. Znano je, da sta se starša Miheličeve razšla in da je to travmatično dejstvo, namreč doraščanje brez matere, pisateljico spremljalo domala vse življenje. Kot pisateljica je Miheličeva uspela, v primerjavi s prenekatero njeno literarno kolegico ni bila neupoštevana literarna ustvarjalka. Zasedala je pomembne funkcije v okviru DSP in slovenskega PENA in tudi po svoji vlogi je bila čisto v ospredju slovenskega literarnega dogajanja. Spričo zavesti, da se njeno življenje izteka, se je v osemdesetih letih odločila napisati avtobiografijo, ki je pod naslovom *Ure mojih dni* izšla 1986 (ponatis 2000). V slovenskem prostoru je zagotovo redko, da pisateljica oblikuje svojo avtobiografijo, da jo izda v knjižni obliki. Bolj pogosto imamo opraviti z avtobiografijami ali s spomini moških, v zadnjih letih predvsem politikov (pri čemer je njihovo avtorstvo kar najbolj sporno, saj gre navadno za pisanje po naročilu). To, da je Miheličeva objavila avtobiografijo, priča o njeni želji, da bi po svoje osvetlila čas in dogajanje, v katerem je živela, pa tudi o njenem pogumu, da spet kot ena redkih žensk poseže na področje, ki je bilo pri Slovencih v glavnem moška domena.

Za pisanje avtobiografskih spominov, navaja avtorica na začetku dela *Ure mojih dni*, je potreben svojevrsten pogum:

Ali si sploh upam pogledati sebi v obraz, ne takšni, kakršna sem danes, temveč tisti davno izgubljeni mali deklici, potem dekletu, pa mladi ženi, nato pisateljici, ki je po kdo ve kakšnem čudežu odkrila svoj pravi poklic? (Mihelič 2000: 5.)

Svet literature označi kot odpiranje vrat v skrivno podzemlje, pri čemer pa opozarja, da je tudi v avtobiografskem pisanju nekje »meja molka«. Čeravno bo torej pisala o zgodovinsko preverljivem času in prostoru, ki ga bo naselila s povsem realno preverljivimi dogodki in ljudmi, obstaja, tako Miheličeva, tudi avtorska

odbira danega gradiva, zaradi katerega je avtobiografsko pisanje literarna oblika, ne pa popoln dokument. Zamolk, »meja molka«, je tista zabrisano zarisana meja, ki v avtobiografijah ločuje javno od zasebnega, od vsega tistega, kar nenazadnje odide s sveta skupaj z njegovim/njenim avtorjem/avtorico.

Podobe Ljubljane zaživijo v *Urah mojih dni* svoje polno življenje v prvem planu s podobo *hiše, meščanske vile* na Aškerčevi cesti, ki je nudila domovanje avtorici in njeni družini že v predvojnem času:

Ni ravno lepota, je pač ena bolj skromnih tako imenovanih meščanskih vil iz časa takoj po prvi vojni. (Mihelič 2000: 6.)

Sezidana je bila, piše pisateljica, za prodajo, kot »nevesta, ki jo možijo za denar«, kupil pa jo je njen oče. Vanjo, piše Miheličeva, se je vselil kot milijonar, odnesli pa so ga kot berača. Miheličeva je hiši znala prisluškovati že kot otrok, z njo se je pozneje pogovarjala kot s starajočo se žensko. Tudi usode njenih prebivalcev, navaja, so v hiši pustile svoje sledi. Po vojni je v hišo socialistična oblast naselila tudi povsem neprimerne stanovalce, vse brez soglasja lastnikov, kar se zdi danes nepojmljivo, nesrečni kaos, ki je pri tem zavladal, pa je pisateljica literarno oblikovala v *Mali čarovnici* (1961). Tako je življenje v tej hiši tematizirala, ga pri tem opazno ironizirala in ustvarila zanimivo, pomembno literarno delo. To delo nakazuje seveda tudi propad predvojnega ljubljanskega meščanstva, zelo opazno pa izraža zmedo in pomote nove socialistične oblasti. Le-ta je s svojo ideologijo o vsesplošni »enakosti« vseh državljanov v resnici grobo posegala v njihova osebna življenja in pod krinko odpravljanja socialnih razlik skušala združevati nezdružljivo. Pozneje so hišo na Aškerčevi še večkrat prezidavali in dozidavali, tako da je iz osamele, osirotele garaže nastal slikarski atelje drugega moža Mire Mihelič, slikarja Franceta Miheliča. Hiša pomeni danes pomemben slikarsko-literarni spomenik in lahko bi bila vrisana na kak zemljevid kulturnih poti po Ljubljani. Stoji zunaj obzidja stare Emone, med vojno in po njej je ponujala prostor različnim literarnim družbam ter bila nekakšen literarni salon. Pisateljica priznava, da tudi vse resnične osebe iz življenja nastopajo pozneje v njeni literaturi, »vendar dobijo, ko začnem pisati o njih, neko drugačno podobo, kakor so jo imele v resnici« (Mihelič 2000: 57).

Eden vodilnih motivov prozi Mire Mihelič pa je prav konverzacija v takem ljubljanskem meščanskem salonu, v sicer neimenovani, a značilni meščanski vili, ki je v njeni literaturi izpostavljena nenehnemu posmehu, predstavlja pa satirično podobo komuniciranja pred drugo svetovno vojno med slovenskim meščanstvom. Gostitelji in gostje se radi pretvarjajo, da ne znajo slovensko in namesto slovenščine uporabljajo raje nemščino, še večkrat pa oba jezika mešajo in pačijo, tako da nastaja groteskna mešanica obojega; le-ta je predmet pisateljičinega nenehnega posmeha, namreč polomljena, sprenevedava in izumetničena konverzacija med predstavniki t. i. višje družbe. Taka ironizirana mesta v romanih predstavljajo ostre podobe moralnega in narodnostnega razkrajanja, ki ga Miheličeva na primer v *Mali čarovnici* privede do popolne groteske (Borovnik 1995: 72–74).

Kljub pozneje ironičnemu stališču do t. i. značilnega meščanskega življenja se je Miheličeva oblikovala v načitano in izobraženo mlado damo, ki je sama, brez posebne vzpodbude, našla pot v literarno umetnost. Nekoliko je temu dejstvu botrovalo tudi naključje, da je bil njen stric, očetov brat, minister in senator Albert Kramer, pred drugo svetovno vojno direktor Jutra, časopisa, pri katerem je začela sodelovati tudi mlada Mira. Kazala je nagnjenje do pisanja, stric pa ji je omogočil prve objave. V avtobiografiji *Ure mojih dni* so dragoceni njeni utrinki iz življenja uredništva Jutra, ki pričajo o političnih razmerah v predvojni Ljubljani, čeprav orisanih skozi družinsko perspektivo, npr. skozi usodo strica, ki je bil politik in diplomat. Nakazane so že številne predvojne stiske, ki vdirajo v družino, a mlada Mira, tedaj še razvajeno meščansko dekle, jih ne dojema povsem. Takrat je bila navajena, da ji je dobro, da zanjo poskrbita oče ali stric, da ji drugi izpolnjujejo vse želje. Družinske in družbene težave razume šele v sodobnosti, za nazaj, iz časovne in zgodovinske oddaljenosti. Bliža se druga svetovna vojna. »Nato je udarilo in nas iztrgalo iz letargije«, zapiše (Mihelič 2000: 72). Njen mož, sin ljubljanskega župana Boris Puc, se pridruži komunističnemu gibanju in odide v partizane, partiji pa ostane zvest do smrti. Miheličeva kot ženska in mati ostane sama, in čeprav tega ne zapiše neposredno, tudi osamljena. Med vojno po svojih močeh sodeluje z OF, se znajde dvakrat v okupatorskem zaporu, v ženskem zaporu, enkrat celo noseča. Tudi podobe vojnih ljubljanskih ženskih zaporov imajo dokumentarno vrednost. Zlasti nova pa je perspektiva ženske sredi vojnega dogajanja. Ob tem naj dopolnim, da dnevnik Angele Vode (2005) v času, ko je izšla avtobiografija Mire Mihelič, še niso bili objavljeni, tako da je bila Mira Mihelič najbrž prva, ki je o tem pisala.

Mira Mihelič je vse bolj dejavno vstopala v svet literature, njena hiša na Aškerčevi pa je postajala svojevrsten predvojni literarni salon. »Shajali smo se morda vsakih štirinajst dni pri meni k nekakšnim literarnim večerom, h katerim je stric diskretno prispeval vino in prigrizek« (Mihelič 2000: 87). In še: »Kadar smo se shajali pri meni, smo si brali iz svojih del« (prav tam).

V svoji avtobiografiji omenja celo množico tedaj še mladih literarnih ustvarjalcev in ustvarjalk, s katerimi se je družila. Nekateri od njih so prav tako kot ona pisali za Jutro, npr. Božidar Borko, Ludvik Marzel in Katarina Špur, tem pa so se pridruževala še znanstva z vedno novimi, vznemirljivimi literarnimi obrazy, tudi z Vladimirjem Bartolom, na čigar pobudo je pričela prebirati Freuda. Oni so postajali prvi bralci njene literature, pa tudi, kakor omenja, nadvse dobronamerni prvi kritiki. Imenuje jih svoj »prvi literarni krog«. Prvi roman *Obraz v zrcalu* objavi leta 1941, zaradi nekakšne naivne nepoučenosti pa niti ne ve, da pri tem krši slovenski kulturni molk, kakršnega je zapovedala OF. Mlada pisateljica, tedaj Mira Pucova, tudi na tem mestu omenja Ljubljano:

Ko sem zagledala svoje ime Mira Pucova na platnicah knjige v izložbah ljubljanskih knjigarn, mi je bilo tako, kakor da bi dobila krila. Plavala sem čez tedanjo Zvezdo in po ljubljanskih ulicah in si govorila: Mira Pucova, Mira Pucova. (Mihelič 2000: 88.)

Toda podoba Ljubljane se drastično spremeni, ko se začne druga svetovna vojna, konec pa je tudi prijateljskega pisateljskega druženja pri njej doma. Šesti april, uradni začetek vojne, je nato leta pozneje tematizirala v romanu *April* (1959), ki pa ga je postavila v prav tako meščansko hišo in v ljubljansko okolje, kakršnega je najbolje poznala. Za pisanje tega romana je Miheličeva uporabila svoj dnevnik, ki ga je pisala, kakor sama večkrat omenja, kot dolgo zelo naivno meščansko dekle. V vseh, tudi najtežjih situacijah, pa je pisateljica znala ohranjati svojevrsten humor, tako da je z ironično distanco naslikala sicer nadvse tragične dogodke. O Hitlerjevi podobi, ki je med vojno postala grozeče vsenavzoča, je na primer zapisala: »/.../ povsod preži na nas Hitlerjev malomeščanski obraz z brčicami podeželskega frizerja /.../« (Mihelič 2000: 96).

Potem ko se je njen mož Boris Puc pridružil OF, je družinska hiša na Aškerčevi postala skrivno shajališče nekaterih drugih privržencev in aktivistov protifašističnega gibanja. Vse se je dogajalo skrivno in po navodilih komunistične partije. Zanimivo je, da Miheličeva v tem sobesedilu omenja svoje sodelovanje z ljubljansko odvetnico, sicer prav tako pisateljico Ljubo Prenner, in Angelo Vode. Obe sta se pozneje z OF in s partijo razšli ter po vojni padli v nemilost pri komunističnih oblasteh. Pričevanje Mire Mihelič je zgodovinsko zanimivo:

Ljuba se je jeseni 1943 odpravljala v partizane, celo k meni je prišla po gojzarice, pa se je premislila in osvoboditev dočakala v Ljubljani, kjer je potem delala kot odvetnica in pisateljica. Zlasti kot odvetnica se je proslavila z zelo pogumnimi dejanji na našem takrat zelo usmerjenem sodišču. (Mihelič 2000: 98.)

Predvsem zadnje pomeni blago oznako za montirane politične procese v prvih povojnih letih. V času pa, ko je Miheličeva omenjala Angelo Vode, je bila njena osebnost v javnosti še strogo tabuizirana. Obe, Prennerjeva in Vodetova, sta bila nekaj časa celo skupaj zaprti v ženskem zaporu v Rajhenburgu/Brestanici. Obe sta bili tam kot sovražnici države, pri čemer je Prennerjevo doletela milejša usoda kot Vodetovo. Tudi Vladimirja Bartola omenja Miheličeva kot sodelavca OF in tudi on se je po vojni od komunizma distanciral. Vse tri (Prennerjevo, Vodetovo in Bartola) sta za kazen doletela dolgoletni molk in nepriznavanje njihovega literarnega dela.

Zanimivo in manj znano je dejstvo, da je Mira Mihelič, ki je poznala Mateja Bora, sredi okupirane Ljubljane pretipkavala njegovo pesniško zbirko *Previharimo viharje*, kljub njenemu ilegalnemu delu pa so jo po vojni še vedno diskvalificirali kot »buržujko«. Morda zato, ker je »le« sodelovala z OF, ni pa bila članica KP kot njen mož. Njena dobra znanka Ljuba Prenner je šele po smrti doživela resnejše obravnavanje svojega literarnega dela. Vodetova je živela in umrla kot »neoseba«, njeno usodo je razkrila šele knjiga *Skriti spomin* v uredništvu Alenke Puhar (Vode 2005). Za Vladimirja Bartola pa smo se pričeli poglobljeno zanimati šele takrat, ko so mu ob izidu njegovega romana *Alamut* v francoščini slavo zapeli tujci. Bartol je sicer pisal in objavljaj, vendar odmaknjeno, proč od vodilnih literarnih gibanj ter družin, popolnoma brez smisla za kakršnokoli samopromo-

cijo, tudi njegovo delo pa je spremljala podmena, da je »meščanski«. Med pozneje znanimi literarnimi imeni, ki so obiskovali hišo na Aškerčevi 15, omenja Miheličeva še Toneta Seliškarja in njegovo ilegalno revijo Setev, ki jo je prav tako pretipkavala, zgodovinsko vznemirljiva pa je njena trditev, da so njenega znanca Ivana Roba Italijani ubili, ker so mislili, da je Matej Bor (bran nazaj se priimek Bor spremeni v Rob).

Spričo živahnega in nevarnega ilegalnega življenja v njeni hiši se pri Miri Mihelič začnejo prebujati polemična vprašanja komunističnemu gibanju, namreč v zvezi z osebnostjo njenega dobrega strica, predvojnega urednika Jutra in politika, ki so ga po smrti na zasedanju AVNOJ povsem po nedolžnem proglasili za vojnega zločinca:

»Ali je zločinec vsakdo, ki je mislil drugače od stranke, ki je zmagala? To vprašanje se postavlja še danes.« (Mihelič 2000: 107)

Miheličeva med vojno zaradi moža – partizana doživlja hude trenutke, njen dom na Aškerčevi doživi hišno preiskavo, njo samo pošljejo v zapor, med vojno se rodi njen sin Andrej in zgolj z veliko sreče lahko s pomočjo nemškega vojaka z imenom Avgust pobegne iz taborišča. Od tod njen intenziven razmislek o tem, kdo je komu v vojni pravi sovražnik in kdo prijatelj:

»Poljubila sem Avgusta na obe lici in se mu zahvalila. Kako bogato je bil poplačan tisti hlebec kislega komisa, ki sem mu ga nekoč dala, kako brdko je bilo spoznanje, da je včasih sovražnik boljši prijatelj kot rojak, kako dobra je bila zavest, da si majhni ljudje v stiski pomagamo ne glede na narodnost in politično pripadnost, ker smo vsi ubogi in potrebni dobrote kot kruha!« (Mihelič 2000: 132)

V pisateljičini avtobiografiji je tudi več mest, ki omenjajo, da so zapornice v taborišču nemški vojaki varovali pred domobranci.

Sledi podoba končno osvobojene Ljubljane 1945, spet s prizorom iz hiše na Aškerčevi:

»Hiša nas je varno sprejela (ni treba misliti, da mrtvi predmeti nimajo duše) in pozdravila sta nas stric Jože Pučnik in teta Anica, ki sta smela ostati v hiši po smrti moje stare matere. Ljubljano je zajelo nepopisno navdušenje, vsa se je okrasila z zastavami in zastavicami, le kje so jih Ljubljanci medtem skrivali in Ljubljankanke šivale do tistega nepozabnega dne?« (Mihelič 2000: 134)

Toda začetno navdušenje nad novimi časi je skaljeno, kmalu odvedejo in na montiranem političnem procesu obsodijo njenega strica, dr. Jožeta Pučnika, ki je kasneje na srečo izpuščen in se lahko v revščini, a mirno postara v Slovenski Bistrici. Popolnoma neobtožujoče, a dovolj zgovorno naslika Miheličeva vzvišeno aroganco novih oblasti do »ljubljskih meščanov«, nenazadnje prav z obnašanjem njenega tedanjega moža Borisa v razmerju do nje, njegove žene in matere njenih štirih otrok:

»Moj mož je ostal po osvoboditvi v Trstu kot tajnik Pokrajinskega narodnega odbora. Predsednik je bil najprej Boris Kraigher in nato France Bevk. Jaz sem tukaj v Ljubljani z otroki dobivala skromno preživnino, ki niti za hrano ni zadostovala. Boris pa je prihajal enkrat na mesec v Ljubljano, lep in šarmanten kot zmeraj. V

vrečki je prinesel liter olja, nekaj riža in slanine in dober nasvet, ko sem mu rekla, kako živimo: »Vi ljubljanski meščani se boste morali navaditi, da boste svoj standard znižali.« (Mihelič 2000: 140-141)

In nato: brez komentarja. Sem je namreč segla tista »meja molka«, o kateri je Mira Mihelič pisala na začetku svoje avtobiografije. Mi, natančni bralci, pa jo vidimo in znamo razumeti.

V prvo obdobje po osvoboditvi sežejo nato pisateljčina znanstva in prijateljstva z danes znamenitimi osebnostmi iz slovenske literarne zgodovine: z Miškom Kranjcem in s Cirilom Kosmačem, z Josipom Vidmarjem in Lily Novy ter bežno celo z Vitomilom Zupanom. Miheličeva zna zelo duhovito pripovedovati, kako so delovale te prve povojne ljubljanske literarne družbe, portreti njenih sodobnikov, novih prijateljev iz dela v Društvu slovenskih pisateljev pa so zarisani natančno in zelo slikovito kot npr. lik pesnice Lily Novy:

»Kako naj opišem to nenavadno, očarljivo in včasih tudi grozljivo damo, o kateri so že toliko povedali in bodo še? Komaj sva se srečali, me je proglasila za svojo nezakonsko hčer, bila je nagnjena k impulzivnim prijateljstvom, ki jim je največkrat ostala zvesta do konca svojih dni. (...) Ko je bila mlada in poročena z oficirjem, so ji Ljubljanci pravili »nora grofinja«, toda kakor je bila ekscentrična, je bila tudi premetena, sicer pa je sama o sebi rekla, da je lisica (...).« (Mihelič 2000: 141)

Spominu na svojevrstno ljubljansko literarno osebnost Lily Novy je posvečen lep in dragocen del v avtobiografiji Mire Mihelič, ki kaže na to, da je bila pesnica ljubljanska posebnost, resnično duhovita, nikomur podložna in samosvoja. Miheličeva se spominja, da je Josipa Vidmarja, znamenitega slovenskega povojnega politika in kulturnika, prav Novyjeva imenovala Jozula, kar so za njo prevzeli še drugi, tako da se je vzdevek Vidmarja prijel za vedno. Kot ljubljanska meščanka s starimi navadami, ki jih je ohranjala tudi še v novem sistemu, ki pa ljubljanskim meščanskim navadam ni bil več naklonjen, je Lily Novy hotela imeti pravi literarni salon, seveda po svoje. Miri Mihelič je predlagala, da bi ustanovili »zvezo ljudi, ki spoštujejo plemenito lenobo«, »ligo lepe lenobe«, toda čeprav se je slišalo prismuknjeno, je Lily svojo zamisel uresničila in zbrala člane svoje »lige«, ki so dejansko delovali kot povojni ljubljanski literarni salon. Poleg Mire Mihelič so se v njem zbirali še pesniki Anton Vodnik, Jože Udovič in Cene Vipotnik, kritik in literarni zgodovinar Lino Legiša ter prozaist Milan Šega. Mira Mihelič se spominja:

»Skratka, pod tem geslom smo postali na pol v šali na pol zares člani Lige lenobe, čeprav nam ni bilo dano kdo ve kako lenariti, vsekakor pa je bila pravilna Lilijina zamisel, da za ustvarjalnost potrebuješ ure navideznega brezdelja, posvečene razmišljanju in zorenju, in moram povedati, da sodi obdobje Lilijine Lige med najlepše in najbolj ljubeznive spomine iz tistih mojih let (...).« (Mihelič 2000: 145)

Shajali so se ponovno pri Miheličevi, v hiši na Aškerčevi cesti. Člani tega ljubljanskega literarnega salona so bili označeni kot »klerikalci«. Dobivali so se tudi pri Lily Novy doma, v stanovanju. Miheličeva na tem mestu omenja, da je v takojšnji bližini živela pesnica Vida Taufer, ki da je bila premalo cenjena, podobno

pa piše še o pesniku Antonu Vodniku, ki da je po vojni ostal podcenjevan zaradi svojega krščanstva.

Nadaljnji deli avtobiografije *Ure mojih dni* Mire Mihelič prinašajo spomine na srečanja, prijateljstva in znanstva z zares celo množico imenitnih in znamenitih pisateljev in pisateljic, tistimi iz sveta literature kakor tudi z onimi, ki so bili tako ali drugače dejavni v slovenskem političnem življenju. Miheličeva je bila namreč v okviru Društva slovenskih pisateljev in kot predsednica slovenskega PEN izjemno angažirana, ona je bila tudi tista, ki je k nam privabila mednarodno družbo – najprej v Piran in nato na Bled, kjer potekajo vsakoletna srečanja še danes.

V letih od 1950 do 1970 se je razvijalo pisateljičino najbolj plodno ustvarjalno obdobje. Veliko je objavljala in bistveno pripomogla k uveljavljanju Slovenije na mednarodnem literarnem prizorišču. To je bil čas njenih srečanj z velikimi imeni iz sveta mednarodne literature – z Miroslavom Krležo, Ivom Andričem, Cirilom Kosmačem, Eugenom Ionescom, Hilde Spiel, Ignaziem Silonejem, Robbe-Grilletom, Milanom Kundero, Han Suyin, Heinrichom Bollom in s številnimi drugimi. Miheličeva je potovala po Evropi in svetu, v Anglijo, Francijo, Ameriko, Afriko, na Japonsko in v Južno Korejo, srečevala se je z nobelovci, kjerkoli pa je bila, je hrepenela po domu, po Ljubljani. To niso prazne, priložnostne besede, saj je o tem obširno razmišljala tudi pozneje v svoji avtobiografiji. V njej je pisala tako o poslanstvu literature kot tudi jasno o tem, da svojega pisateljskega dela ne bi mogla opravljati nikjer drugje kot za svojo staro pisalno mizo v Ljubljani, v hiši na Aškerčevi. Toda delo Mire Mihelič je vodila velika želja po preseganju ozkosti njenega geografskega prostora, pa tudi po premagovanju takih ali drugačnih političnih barikad. Na nekem mestu je v *Urah mojih dni* zapisala, da je pisatelj norec, ki je »zmeraj mogel in celo moral povedati resnico o kralju« (Mihelič 2000: 231).

Čeprav ne zelo osrednje, pa je opazno še njeno razmišljanje o razmerju med moškimi in ženskami na literarnem področju. Miheličeva je namreč odkrito priznala, da je prevzemala tako številne in različne funkcije tudi zato, ker je želela dokazati, da zmore kot ženska delati enako uspešno kot njeni moški kolegi.

Za konec dodajmo, da je Miheličeva, ki se je veliko gibala po mednarodnem prostoru in je bila že za časa življenja uveljavljena ter znana pisateljica, zapisala, da so resnično veliki ljudje osebno skromni in preprosti ter da se v nadutost odevalo tisti, ki jim veličine manjka, pa morajo svoje vloge igrati, da bi preslepili ne le druge, temveč tudi sebe. Predvsem pa je Ljubljankanka Mira Mihelič verjela v poslanstvo umetnosti. »Umetnost je bog,« piše v njeni avtobiografiji (Mihelič 2000: 239).

Viri in literatura

Borovnik, Silvija, 1995: *Pišejo ženske drugače?* Ljubljana: Mihelač.

Glušič, Helga, 2000: Mira Mihelič – pripovedno delo. Kravos, Marko (ur.): *Mavrica nad zapuščino. Zbornik o ustvarjalnem in javnem delu Mire Mihelič*. Ljubljana: Slovenski center PEN. 11–21.

Kmecl, Matjaž, 2000: Ljubljana v pripovednih delih Mire Miheličeve. Kravos, Marko (ur.): *Mavrica nad zapuščino. Zbornik o ustvarjalnem in javnem delu Mire Mihelič*. Ljubljana: Slovenski center PEN. 35–41.

Kravos, Marko (ur.), 2000: *Mavrica nad zapuščino. Zbornik o ustvarjalnem in javnem delu Mire Mihelič*. Ljubljana: Slovenski center PEN.

Mihelič, Mira, 2000: *Ure mojih dni*. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga, ponatis.

Popov Novak, Irena, 2008: Štiri ženske avtobiografije. *Jezik in slovstvo* 54/3–4. 53–69.

Vode, Angela, 2005: *Skriti spomin*. Spremnna beseda Alenka Puhar. Ljubljana: Nova revija.